

Pla de Montserrat

COMARQUES:	Anoia i Baix Llobregat	
SUPERFÍCIE:	5.545 ha (920 ha corresponen a les Comarques Centrals i 4.625 ha a la Regió Metropolitana de Barcelona).	
MUNICIPIS:	La unitat inclou, totalment o parcialment, els següents municipis: el Bruc i els Hostalets de Pierola. També inclou Collbató, Esparreguera, Olesa de Montserrat, Abrera, Sant Esteve Sesrovires, Martorell i Castellbisbal, a la Regió Metropolitana de Barcelona.	

Figura 16.1 Oliveres emmarcades per la silueta del massís de Montserrat.

Trets distintius

- Fragment de la depressió Prelitoral ben individualitzat per trobar-se enfonsat respecte a la plana del Vallès i la plana del Penedès, a causa d'una falla que és aprofitada pel riu Llobregat. El curs d'aigua llaura un solc profund a la depressió Prelitoral i genera un seguit de petites superfícies planes o gairebé planes. La unitat inclou també el piemont de la muntanya de Montserrat a la depressió Prelitoral, del Bruc fins a Esparreguera, força planer.

- La presència de la muntanya de Montserrat com a fons escènic és cabdal. Des de tota la unitat s'albira aquest massís que esdevé un senyal d'identitat fonamental per a la plana.

- L'agricultura té un caràcter secundari per bé que a la part més septentrional de la unitat, tant a la vall del Llobregat com a la conca de la riera de Magarola, hi ha una presència important d'oliveres, tradicionalment productores del conegut *oli d'Olesa*.

- La urbanització entesa en un sentit ampli comprèn la part sud del sector de la unitat que pertany a les

Comarques Centrals i és molt més present al sector que pertany a l'àmbit de la Regió Metropolitana de Barcelona.

- Hi passen un nombre considerable d'infraestructures que tenen una gran presència en el paisatge. Al sector de les Comarques Centrals destaca l'autovia A-2.

- La llegenda del Timbaler del Bruc

Figura 16.2 Urbanització al nucli del Bruc.

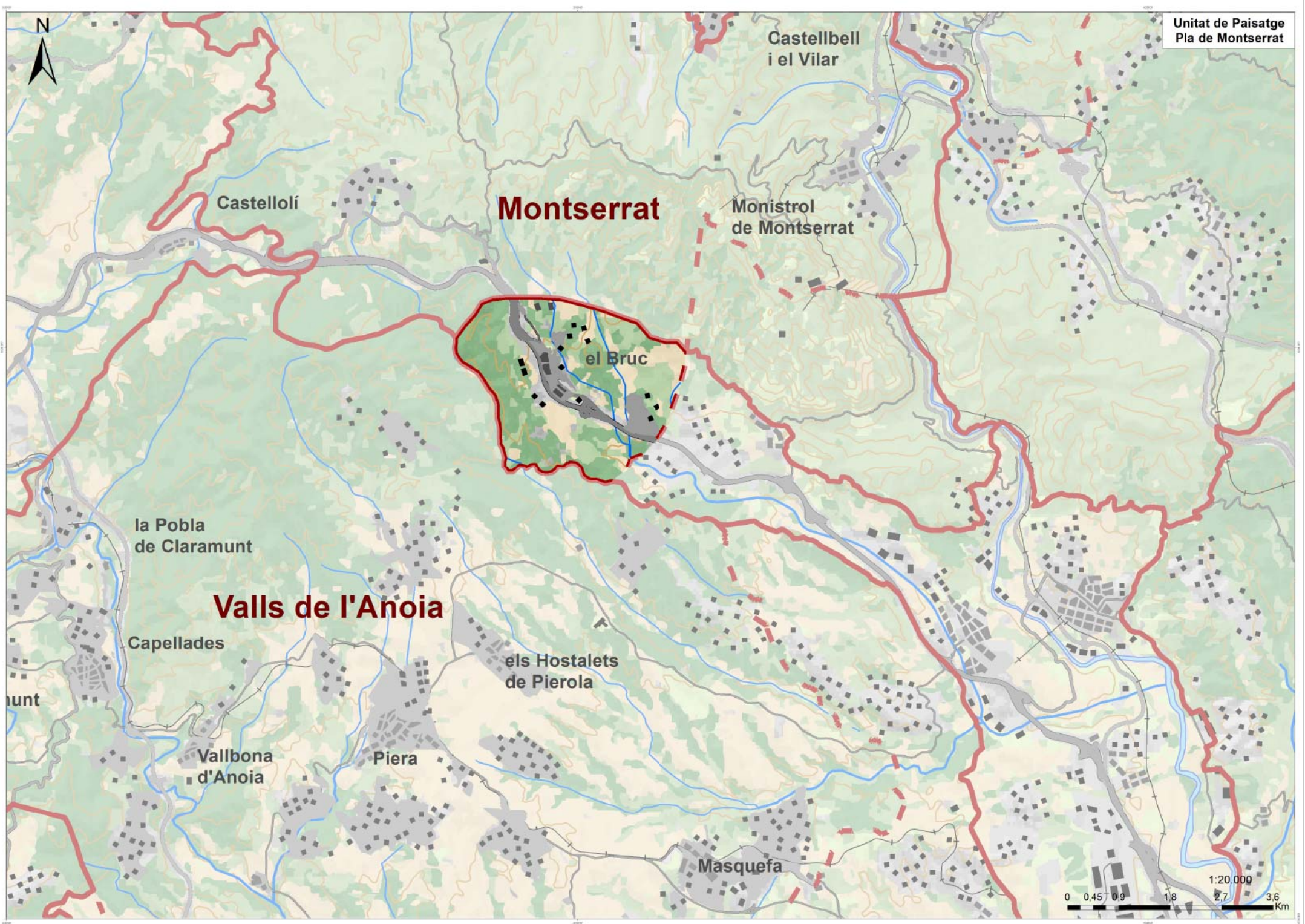
Figura 16.3 L'església parroquial de Santa Maria Assumpta al sector del Bruc de la Parròquia.

Figura 16.4 Camps de conreus i boscos de pins són talonejats per la muntanya de Montserrat.

Figura 16.5 El Bruc del Mig.

Montserrat

Valls de l'Anoia

Castellbell
i el Vilar

Monistrol
de Montserrat

Castellolí

el Bruc

la Pobla
de Claramunt

Capellades

Vallbona
d'Anoia

Piera

els Hostalets
de Pierola

Masquefa

Elements naturals que constitueixen el paisatge

El Pla de Montserrat inclòs a les Comarques Centrals resta reduït a un sector sud-oriental del municipi del Bruc, perllongant la unitat per les terres de la Regió Metropolitana de Barcelona.

El Pla de Montserrat en el seu conjunt és comprès a la Depressió Prelitoral Catalana, topogràficament enfonsada respecte a les planes del Vallès i del Penedès, més elevades, tot i que el sector que ens ocupa, el seu extrem occidental, presenta altituds que superen els 500 metres, molt per sobre de la resta de la unitat. Morfològicament aquest sector anoienc també mostra diferències amb la resta del conjunt ja que si bé aquest ha estat de forma important modelat per l'acció erosiva del Llobregat, el Bruc ha restat al marge gràcies a la protecció oferta pel massís interposat de Montserrat, presentant una morfologia de piemont format pels ventalls al·luvials pliocens d'Esparreguera-Collbató, amb l'aflorament de pissarres micalquítiques i sorrenques del Cambroordovicià o de l'Ordovicià allà on el ventall al·luvial no ha aconseguit recobrir-les, fàcilment recognoscibles ja que han sigut obviats per l'agricultura donades les seves característiques.

Figura 16.6 Una morfologia en peudemuntanya «piedemonte» originada al massís de Montserrat marca les característiques geològiques i litològiques del Pla de Montserrat.

La principal arteria fluvial de la contrada és la riera de can Dalmases, tributària del torrent del Mal a Esparreguera, alhora que aquesta ho és de la riera de Magarola abans de trobar-se el Llobregat. De caràcter típicament mediterrani, la riera mostra un curs eixut la major part de l'any però pot presentar episodis extraordinaris sobtats gràcies a una ràpida resposta a les precipitacions que en determinades situacions meteorològiques són afavorides pel massís de Montserrat.

El clima de la contrada pertany al mediterrani prelitoral central, amb unes precipitacions mitjanes situades entre els 600 i 900 mm anuals, amb màximes de tardor i un important efecte pluviomètric del massís de Montserrat, que pot rebre precipitacions per sobre dels 1000 mm anuals que poden arribar a escolar-se ràpidament al piemont brucatà i produir rierades sobtades. La temperatura mitjana anual es situa entre el 11 i 15°C amb una amplitud tèrmica anual de 15-18°C.

Figura 16.7 Els pins són la principal espècie arbòria de la contrada. El Bruc.

La coberta forestal de la unitat, en l'àmbit de les Comarques Centrals, és força boscosa. De fet, prop d'un 40% de la superfície correspon a pinedes secundàries de pi blanc (*Pinus halepensis*). Aquestes pinedes presenten un sotabosc propi de l'alzinar litoral, on abunden el llentiscle (*Pistacia lentiscus*), el marfull (*Viburnum tinus*) i la mateixa alzina (*Quercus ilex*). Se'n poden trobar bons exemples cap a la banda de ponent, vora la riera de Pierola, Can Manuel i Can Oller de la Guàrdia. També són força abundants les superfícies arbustives, ben estructurades per broles de romaní i bruc d'hivern (*Rosmarino-Ericion multiflorae*). En aquestes comunitats s'hi fa el bruc d'hivern (*Erica multiflora*), el romaní (*Rosmarinus officinalis*) i la bufalaga (*Thymelaea tinctoria*). Se'n fan bons exemples vora el Bruc Residencial i els plans de la Vinya Nova. La fauna més destacada són l'àliga cuabarrada (*Hieraaetus fasciatus*) i el falcó peregrí (*Falco peregrinus*), que nien a la unitat veïna de Montserrat i que són fàcils de guaitar dels del Pla de Montserrat.

Evolució històrica del paisatge

Els primers pobladors de la contrada cal cercar-los al Neolític com ho palesa el jaciment del Castell o la Vinya del Castell, al límit nord, ja a tocar amb la unitat de Montserrat. Degueren ser els primers humans que modificaren el paisatge local talant els arbres establerts sobre el piemont per instal·lar-hi els primers conreus. Els boscos de les rodalies degueren ser pasturats pels ramats, força importants en l'alimentació d'aquests primers agricultors, provocant una selecció vegetal en el sotabosc.

Cal esperar fins els romans per tenir testimoni arqueològic de nova presència humana dins de l'àrea que ens ocupa. Concretament cal cercar-la al Pedregós, prop de l'esmentat jaciment neolític. Es tractà d'un lloc d'enterrament on aparegueren sepulcres tardoromans (III-IV dC). Aquest jaciment mostrà l'existència d'un assentament concret, però la gran riquesa arqueològica dels voltants del massís de Montserrat (al poble del Bruc hi ha el Museu de Geologia, Paleontologia i Prehistòria local), fa creure que aquesta contrada degué ser ja un important lloc de pas abans de l'establiment de les comunicacions romanes. Per tant, és molt probable que els boscos de la contrada fossin aprofitats per la caça i l'obtenció de productes silvícoles d'antuvi per pobladors ocasionals.

No es coneixen més establiments fins l'arribada del romànic, però és de suposar que aquestes terres degueren ser força despoblades quan esdevingueren frontera entre els regnes cristians i musulmans ja que es tractava d'una àrea exposada a les confrontacions.

Figura 16.8 La Vinya Nova fou una important granja de l'Abadia de Montserrat.

Amb la reconquesta per part cristiana s'establiren una sèrie de castells per afermar el territori, cas del proper castell de la Guàrdia (974), del Castell (XII) proper a l'indret ja ocupat per neolítics i romans, o el més allunyat d'Esparreguera (XI) o Collbató (XI). Posteriorment s'organitzà el territori eclesiàsticament en parròquies, és el moment del romànic, construint-se l'església parroquial del Bruc, Santa Maria (XI), moment que pot ser considerat crucial per el poblament definitiu de la contrada i inici d'una pressió antròpica que modelà el paisatge fins avui en dia.

A partir de l'Edat Mitjana tots els indrets ocupats pels materials del piemont foren ocupats per l'agricultura, desapareixent els boscos que quedaren relegats a petits sectors pissarrencs, un a ponent i dos illots més al nord de l'actual autovia, menys aptes pel conreu. Les oliveres, emparades en la fama del veí oli d'Olesa, ocupaven gran extensió, i la Vinyanova fou una important granja de Montserrat, entre els termes del Bruc i de Collbató, el nucli inicial de la qual (mas Bernarda) fou adquirit el 1566 pels monjos montserratins que hi anaven periòdicament a descansar. Segons l'anunci de subhasta fet per l'Estat el 1821, tenia 150 jornals de sembrat plantat d'oliveres, 130 jornals de vinya i 50 de bosc.

Encara al segle XVIII hi hagué evidència documental d'una presència notable de molts trulls a Esparreguera i Olesa. Avui en dia l'olivera continua essent l'espècie vegetal més conreada (165 ha el 2007) tot i això la important mortalitat que ocasionà la glaçada de 1956 i el canvi d'usos del sòl que significà la urbanització Bruc Residencial i la parcel·lació existent entre aquesta i el Plans de la Vinya Nova.

Figura 16.9 Can Pasqual, els Hostalets de Pierola.

Al mateix segle XVIII s'estengué el conreu de la vinya, que ocupà importants extensions fins l'arribada de la fil·loxera. Fet que també va implicar una reducció de la població. El 2007 restaven encara 8 ha de vinya.

Posteriorment, la manca de cabals hídrics significà l'allunyament d'una possible industrialització, produint-se a partir de finals del segle XIX un nou èxode que no tindrà aturador fins el present mil·lenni, quan segones residències es transformen en primeres i les comunicacions permeten desplaçar-se a treballar lluny del domicili habitual, donant lloc al Bruc i a la construcció d'una sèrie de cases unifamiliars adossades i altres tipus de domicili habitual.

En l'actual panorama paisatgístic agrícola el conjunt dels conreus llenyosos ocupa un 4,2% del municipi, el secà un 7,1% i els conreus herbacis el 3%, bàsicament concentrats en el sector brucatà del Pla de Montserrat, que confereixen a la contrada un cert caràcter rural trencat per les modernes cases adossades al costat de l'autovia Lleida-Barcelona i per certa indústria ubicada a ponent de dita carretera, alguna de les quals aprofiten les argiles vermelles quaternàries.

Paisatge actual i les seves dinàmiques

La zona del Pla de Montserrat està dominada pel massís que li dona nom. Es localitza en un sector més planer, a 300 metres d'altitud creuat d'est a oest per un important eix d'infraestructures que comunica amb Barcelona.

Aquest sector nord-oest de la unitat del Pla de Montserrat suposa un 17% del total d'aquest paisatge que segueix cap a l'àmbit de la Regió Metropolitana de Barcelona. Tot i la importància dels elements antròpics, la vegetació hi ocupa un considerable 62,47% molt més que a la resta de la unitat on és quasi inapreciable. La vegetació pròpia és l'alzinar mediterrani, tot i que aquest no és gaire present. Les pinedes de pi blanc formen la majoria dels bosc i en general responen a replantacions o recuperacions del bosc en zones de cultiu, especialment de vinyes abandonades. La riquesa del sòl per al conreu, la proximitat del Llobregat i la proliferació de fonts, fa que aquests terrenys hagin estat utilitzats per l'agricultura des d'antic. Únicament en vessants pronunciats o de difícil accés, on l'agricultura no és productiva, o en zones cremades pels incendis, poden trobar-se clapes de matollar i bosc. Hi ha algunes rouredes seques a les zones més obagues i algun alzinar a llocs marginals.

Els cultius representen un 18,29%, força superior que a la resta de la unitat. Més de la meitat del percentatge correspon a fruiters de secà que solen ser principalment oliveres i la resta està ocupada per conreus de secà.

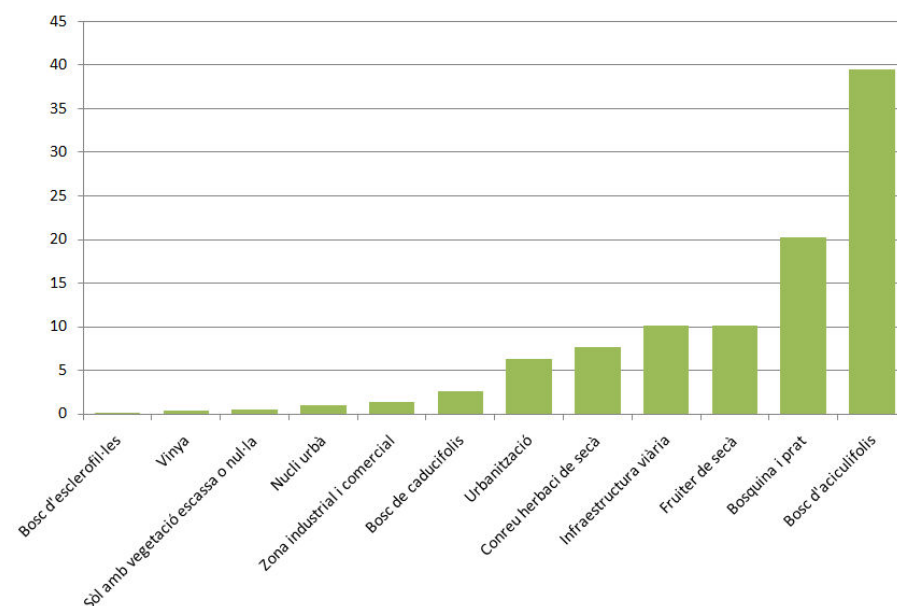
Figura 16.10 La vinya té importància en l'economia agrària del Pla de Montserrat. El Bruc.

El sector agropecuari presenta una evolució incerta. La proximitat a l'Àrea Metropolitana i la manca d'una especialització en la producció fan pensar en l'estancament o retrocés d'aquest sector en favor d'altres. Cal pensar que una inversió en tecnologia i mecanització de les feines, així com la recerca de fórmules més dinàmiques, com ara cooperatives i noves eines per donar a conèixer els productes, poden ser accions favorables per aquest sector. Conjuntament, la potenciació del turisme rural, especialment de caps de setmana, pot ser un complement molt interessant. En aquest sentit, la proximitat a Barcelona, les bones comunicacions i la presència de la muntanya de Montserrat poden ser factors molt positius.

La dinàmica del paisatge del Pla de Montserrat és fonamenta en el creixement de la urbanització. En els quinze anys que separen el 1987 del 2002, el component urbà ha passat del 30% a més del 40%. També els sòls amb vegetació escassa o nul·la han augmentat de forma explosiva, del 3% al 15%, tendència que clarament indica que el 2002 hi havia molts sòls a l'espera de ser urbanitzats. Aquest increment del sòl urbanitzat prové de forma directa dels espais agraris, que baixen del 31% al 23%, amb una reducció molt important dels fruiters de regadiu (del 7,35% a l'1,94%), que indica que han canviat d'ús les terres més productives. També en resulta afectada la superfície forestal, que es redueix d'un 36% a un 22% (el major descens es dona en les bosquines i prats que passen del 27% al 16%). Per tant es pot afirmar que la urbanització o les expectatives d'urbanització (sòls remoguts preparats per ser urbanitzats), han afectat per igual els espais agraris i els espais forestals.

A la segona meitat del segle vint molta gent de la contrada va preferir treballar a la indústria en detriment del camp i es va produir l'abandó d'algunes masies i la reconcentració de la població dispersa. Darrerament, la proximitat a alguns nuclis urbans ha capgirat aquesta dinàmica i s'està enfocant a segones residències, sobretot de caps de setmana però també a primeres residències.

El sector industrial pot evolucionar de manera positiva en aquesta unitat. La proximitat a Barcelona i les bones comunicacions amb aquesta i les Comarques Centrals poden ser prou al·licients per revifar la instal·lació de polígons industrials en aquesta àrea. Conjuntament amb això, el sector comerç (en aquesta ocasió en forma de grans superfícies) pot trobar en aquest espai un lloc adient, a causa de les

Gràfica 16.1 Grans usos i cobertes del sòl. Font: elaboració pròpia a partir de la cartografia d'usos i cobertes del sòl de l'ICGC.

bones comunicacions, la proximitat d'àrees urbanes i la possibilitat de gaudir de la muntanya de Montserrat. Un element destacable és el centre residencial que va edificar una empresa d'ordinadors i que s'ha reconvergit per ús de turisme rural. A la zona més oriental de la unitat els sectors plans s'han ocupat per polígons o altres construccions gràcies a la facilitat de les comunicacions, algunes de tradicionals com la bòbila de Can Elias.

El Bruc és l'única població de la unitat, és un poble allargassat seguint la A-2 tot i que manté el nucli de l'església en un replà retallat per torrents i més apartat. Es poden distingir tres sectors: el Bruc de Baix, el Bruc del Mig i el Bruc de Dalt. Entre el del Mig i el de Dalt es troba el conegut monument històric al Timbaler del Bruc. El poble, dedicat a l'agricultura també ofería serveis als molts viatgers que paraven abans d'enfil·lar la pujada de la Madrona que els permetia accedir al port del Bruc, avui perforat per túnels. Amb el desdoblament de l'A-2 el poble

ha perdut dinamisme i les activitats s'han orientat a donar servei als residents de les urbanitzacions que s'escampen per la unitat i als molts excursionistes que es dirigeixen a Montserrat. Entre aquests serveis abunden les benzineres i els restaurants.

Expressió artística del paisatge

A la unitat del Pla de Montserrat, l'expressió artística del paisatge ve sobretot determinada per la incidència visual que suposa el massís de Montserrat com a gran fons escènic delimitant la unitat.

Els fets històrics de la guerra del francès, en concret l'arribada de la columna principal francesa al poble del Bruc de Baix amb l'enfrontament amb grups de sometents que van ocasionar desconcert a l'enemic i van provocar la retirada de les forces i amb això el saqueig del poble del Bruc, va ser l'origen de la coneguda llegenda del timbaler del Bruc.

La llegenda explica com Isidre Lluçà i Casanoves va dirigir la batalla amb un tambor com els que s'utilitzaven en les confraries. Gràcies al so del tambor, amb el seu eco reverberant contra les parets de la muntanya de Montserrat, els francesos es van retirar pensant-se que un gran exèrcit els estava esperant per derrotar-los.

Figura 16.11 El Bruc de Francesc Gimeno.

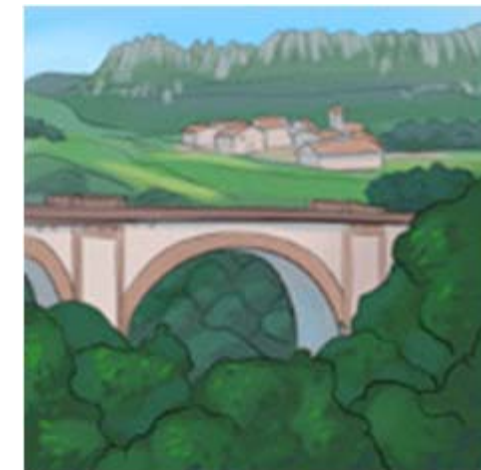

Figura 16.12 Dibuix per «L'Auca del Timbaler del Bruc», de Roger Tallada (2007).

El paper de les muntanyes és cabdal en la llegenda que ha inspirat nombroses manifestacions artístiques en diferents camps, com per exemple el monument al Timbaler del Bruc, de Frederic Marés, situat en un lloc simbòlic en relació amb el paisatge dels esdeveniments, o el gran quadre èpic de Ramon Martí i Alsina *El sometent del Bruc* del 1860. En el camp de la literatura juvenil i infantil s'han publicat molts contes i rondalles sobre el timbaler, amb il·lustracions de diversos estils, i també auques com la de Ramon Cuéllar amb dibuixos de Roger Tallada, del 2007. En aquestes obres és interessant veure com es reproduïx reiteradament i amb diferent estil el paisatge del Pla amb les siluetes montserratinas.

També la llegenda ha estat font d'inspiració cinematogràfica. L'any 2009, es va rodar pels entorns de Montserrat la pel·lícula *Bruc*, dirigida pel cineasta Daniel Benmayor, que recrea els episodis de la Guerra del Francès, la figura llegendària del Timbaler, i l'espectacularitat del paisatge.

Pel que fa a la literatura poètica hi ha producció diversa, des de la recreació historicista de la guerra del francès, enaltint el sentiment patri, que fa Jacint Verdaguer:

«Lo ferreny català, que estava alerta,
sa mare pàtria al contemplar captiva
exclamà, al coll posant-se lo trabuc:
-Mentre el lleó d'Espanya se desperta,
jo alçant-ne el sometent, àliga altiva,
vaig a esperar-te en los turons del Bruc».
(Verdaguer, 2002)

Manuel Ribot i Serra, dedica un poema de caràcter més narratiu, a la llegenda del Timbaler del Bruc:

Figura 16.13 Representació del Timbaler del Bruc amb Montserrat de teló de fons.

«Fugint a brida batuda
va en retirada el francès;
entre ses files nombroses
la por hi sembla el desconcert.

Cingleres avall rodolen
perseguits pels sometents
que esclavissen roques fermes
des dels cims al damunt d'ells.
Dels timbals els cent redobles
ressonen arreu, arreu,
esporuguint als francesos,
enardint nostres valents.

La victòria ha estat completa;
de francès ja ni un se'n veu,
un núvol de polseguera
allà al lluny els encobreix.
Els timbals encar redoblen
y tots cerquen amb daler
a l'exèrcit que s'atansa
amb tan bèl·lic ardiment.
Entremig de les boixeres
Sols hi oviren el vailet
que baqueteja amb fermesa
el timbal sampedorenc.

-Valga'ns la Verge i Sant Jordi!
ell sol el miracle ha fet;
les afraus montserratines
d'un redoble n'han fet cent.
Santa Verge Moreneta,
el miracle a Vós se us deu;

vostra ha sigut la victòria;
glòria a vostre Nom excels!
Escoltant els precs de joia
el vailet sampedorenc,
davalla de les cingleres
fent son redoble darrer.
Amb el somris en els llavis
s'acosta als del sometent,
y, mostrant-los les baquetes,
diu: -No som trobat res més!»
(Ribot, 1991)

Altres autors com Jaume Boloix i Canela, va dedicar un himne als defensors del Bruc, amb la tornada:

«Al cap la barretina,
al pit la fe divina,
al braç lo vell trabuc,
saludem a la raça gegantina,
als vencedors del Bruc.»
(Boloix, 1908)

També Felip Graugés van dedicar un poema als herois del Bruc, on destaca trabuc i barretina, en referències als boscos i cingleres de la serra:

«El cap cobert amb roja barretina,
el rostre bru de pols i de suor,
el puny armat amb tosca carrabina
i escometent amb aires de lleó,
vau aturar, proesa gegantina!,
Pels vells camins, el bosc i la cinglera,

Figura 16.14 Mas Colom, important centre d'activitat agrícola.

eixamenats al volt d'una bandera
que d'un sant Crist era dosser i xopluc,
vàreu deixar bells rastres d'una gesta:
encara avui perpetuada resta
al monument del Timbaler del Bruc.»
(Graugés, 1989)

Figura 16.15 Indicació del Camí de les Batalles a la Plaça del Bruc.

Valors en el paisatge

Els **valors naturals i ecològics** del petit sector del Pla de Montserrat estan inclosos en un espai natural protegit: als termes de Collbató i el Bruc, la recent ampliació del parc natural ha implicat que s'incloguessin algunes hectàrees de la plana oleícola dins de la superfície protegida. La resta de la unitat no està inclosa en cap espai d'interès natural declarat. El Bruc destaca pel seu nucli morfològicament caracteritzat pel seu creixement lineal.

Al Pla de Montserrat hi ha quatre àmbits inclosos a l'Inventari d'espais d'interès geològic (IEIGC): Estació d'Olesa-Riera de Sant Jaume (geòtop 328), Ribes Blaves (geòtop 329), Falles de la fossa del Vallès a la colònia Sedó (geòtop 330) i Successió miocena de la Costa Blanca

(geòtop 335). Això representa una notable concentració de geòtops protegits en una unitat de paisatge força petita. Ribes Blaves és un dels indrets més coneguts de Catalunya pel que fa a patrimoni geològic.

Com a **valor històric** de primer ordre del Pla de Montserrat destaca el pont del Diable, amb el seu arc de triomf original romà (situat a un dels laterals) encara conservat. D'origen romà (els encoixinats basals han estat datats concretament l'any 9-8 aC), el pont presenta una aparença gòtica, és BCIN i ha estat reconstruït en diverses ocasions (la darrera de les quals després que fos dinamitat durant la retirada republicana, a la Guerra Civil). Com és sabut, el pont del Diable té un valor fonamental no només per a la unitat de paisatge sinó per a tota Catalunya.

El casc històric de Martorell, que neix a redós d'aquesta infraestructura per creuar el riu, presenta un excepcional conjunt d'elements d'alt valor històric, a l'espai comprès entre el pont del Diable i el riu Anoia, tot formant un magnífic exemple de poble-carrer: l'Enrajolada, la capella de Sant Joan, el convent dels Caputxins, la torre de Santa Llúcia, la casa de la vila, les restes de la capella de Sant Bartomeu, etc. Alguns d'aquests edificis són d'una colorista roca rogenca i han estat guarnits

amb esgrafiats de Ferran Serra, de la dècada de 1930, element que dota de major sintonia i prestància el conjunt.

Més enllà del pont del Diable, hi ha tot un seguit d'elements amb una elevada càrrega històrica que testimonien el caràcter de zona fronterera i inestable que ha tingut aquesta unitat de paisatge al llarg dels segles: els castells. Són BCIN, entre d'altres, els castells de Voltreia (Abrera), el d'Esparreguera i el de Collbató.

Quant a esglésies, té una notable vàlua el conjunt de temples romànics que evidencien la importància que tingué l'alta edat mitjana per a l'assentament de les poblacions d'aquest rodal: Sant Pere d'Abrera, Santa Maria del Puig (Esparreguera), Santa Margarida i Sant Joan de Martorell, etc. Hi ha esglésies notables d'altres estils, per exemple l'esvelt campanar del s. XVII de Santa Eulàlia d'Esparreguera (mirador privilegiat de l'àrea).

Com a elements històrics que expliquen la idiosincràsia i la importància de la unitat, convé tenir en compte els trulls i algunes de les grans masies (sobretot als peus de Montserrat): la masia del Castell al Bruc, ca n'Astruc a Esparreguera, etc.

Per altra banda, el Pla de Montserrat rep una part important de l'espiritualitat, els **valors religiosos i simbòlics** que irradia la muntanya de Montserrat. Per començar, pel Pla de Montserrat passen les vies d'ascensió principals cap a la muntanya des de la costa (Barcelona, Garraf, etc.), de manera que les pujades al santuari se solen fer pels camins que travessen aquesta unitat de paisatge, ja sigui pel fons de vall del Llobregat o per la banda del Penedès, que s'atansa fins a Collbató. D'altra banda, hi ha gran quantitat d'esglésies que tenen a veure amb aquest pas i que es localitzen dins de la unitat, per exemple Santa Margarida del Cairat o Saplanca (al terme d'Esparreguera, es tracta d'una petita capella preromànica situada en un emplaçament espectacular) o Sant Corneli de Collbató (la tradició indica que Collbató era considerada la «porta» de l'Abadia, amb un clos a l'extrem del poble antic que es tancava amb pany i clau quan convenia).

La vida eremítica probablement no fou només important a la muntanya de Montserrat (durant tota l'edat mitjana i l'edat moderna), sinó també a la plana, en especial durant els segles que l'àrea constituï una frontera inestable entre el món musulmà i el cristià (cas dels eremitoris del Pou del Merli, a cavall dels termes de Martorell i Sant Esteve Sesrovires, datats a l'alta edat mitjana).

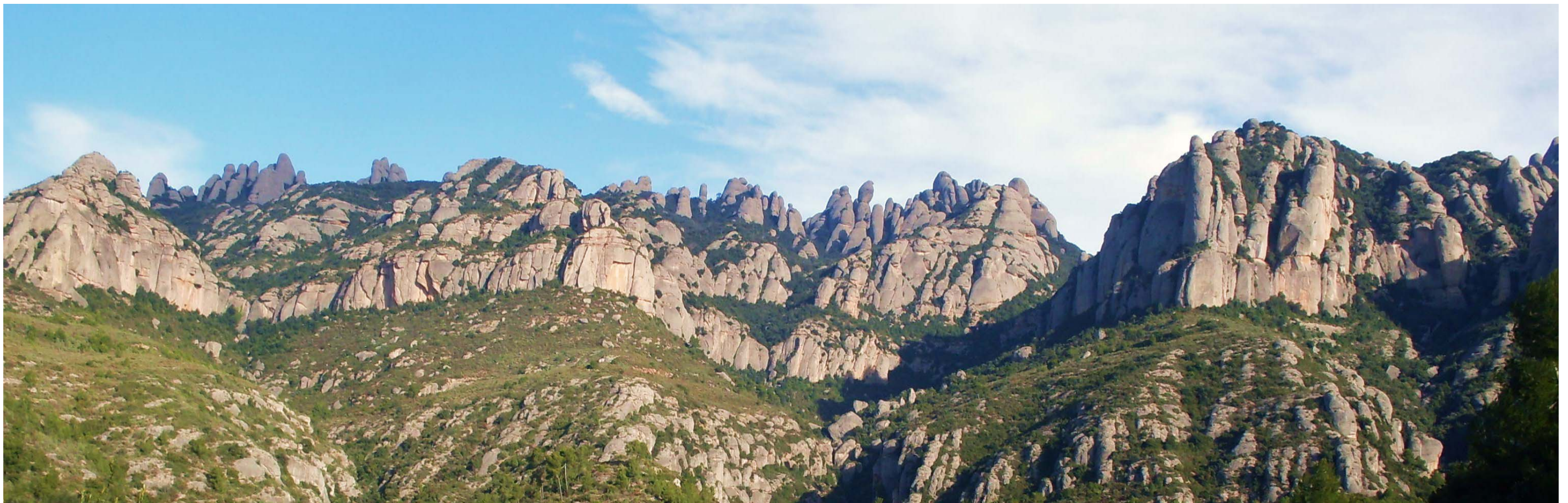

Figura 16.16 El rerefons de Montserrat ofereix un valor paisatgístic de gran vàlua.

Al Pla de Montserrat algun dels elements paisatgístics esmentats fins ara presenten un alt **valor simbòlic**, per exemple el pont del Diable. O, evidentment, el fons escènic emblemàtic de Montserrat, que caracteritza de forma contundent el paisatge i dona nom a la unitat.

A nivell local, tant Olesa com Esparreguera fan representacions de la Passió de Crist. Té una alta importància simbòlica i identitària a ambdues localitats, que compten amb sengles teatres de la Passió. Ambdues representacions estan declarades festes tradicionals d'interès nacional i daten del s. XVII (la d'Esparreguera podria datar del s. XVI).

En relació amb el **valors productiu** de la vinya, el Pla de Montserrat està inclòs a les DO Penedès i Cava. Tanmateix, i malgrat la importància que històricament havia tingut la producció de vins i escumosos en aquesta contrada, avui dia la presència de vinyes és marginal i, per tant, no és una àrea productora destacada dins de la DO. En tot cas, la zona de Martorell no s'individualitza enològicament, tal com s'havia pretès a la dècada de 1930. Al nord de la unitat, sobretot als termes del Bruc, Collbató, Esparreguera i Olesa de Montserrat, es manté una àrea força important d'oliveres. La iniciativa en marxa del Parc rural de Montserrat pretén esperonar la producció d'oli, seguir amb la tradició de l'oliva olesana i l'oli d'Olesa i vincular aquest oli a la imatge de marca de Montserrat. Malauradament, l'oli d'Olesa no es troba emparat per una denominació d'origen o figura anàloga.

Tal com s'ha vingut insistint en anteriors punts, el fons escènic de Montserrat constitueix un element estètic de primer ordre que caracteritza i dota d'identitat aquesta unitat de paisatge. Això és vàlid per a tot el Pla de Montserrat, però és al piemont del Bruc i Collbató on l'elevació topogràfica de Montserrat, que es troba en un primer pla

directe, crea un diàleg topogràfic espectacular pel contrast entre la plana i la muntanya.

El caràcter relativament pla de la unitat de paisatge permet contemplar amplis horitzons i les serres que l'envolten (Montserrat, l'Ataix i el conjunt de les serres d'Ordal), així com els talussos de la unitat Xaragalls del Vallès. Tanmateix, la construcció indiscriminada a la plana dificulta (quan no impedeix) moltes de les vistes que havien estat més valorades per exemple des de Martorell cap a Montserrat. L'exposició visual de les elevacions topogràfiques perimetrals és alta, excepte cap a les Valls de l'Anoia. La transició vers aquesta unitat és més gradual i no queda tancada per un talús contundent.

D'altra banda, i a una escala de detall, el diàleg entre els camps d'oliveres del piemont del Bruc i Collbató, d'una banda, i la muntanya, de l'altra, té una evident connotació estètica que ha estat emprada per la societat civil per defensar la protecció de l'àrea.

Finalment, tot i el valor estrictament geològic de l'indret, Ribes Blaves (també conegut com els Blaus) té un interessant component estètic, ja que es tracta d'un lloc amb rocam de coloració blavosa. Respecte als colors, el Llobregat, amb la seva característica coloració vermellosa, aporta també un valor paisatgístic important a la unitat des del punt de vista estètic.

Principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge

La zona nord occidental de la unitat, que correspon a la comarca de l'Anoia, és creuada per l'autovia A-2, o N-II, i l'antiga carretera BV-1104 (veure mapa 16.2).

El sector és prop dels senders de gran recorregut que s'enfilen per Montserrat, motiu pel qual compta amb part d'un sender de petit recorregut, el PR-C 78 o ruta de l'Anoia Montserratina. És el tram de pista que va de la Vinya Nova al Bruc.

El mirador que ofereix bones vistes properes a aquest sector i magnífiques sobre Montserrat és el de Sant Cristòfol (435 m), a la Serra de Can Dolcet. Des dels camins que passen pel sector meridional del massís de Montserrat, en llocs com el refugi Barbé (910 m) o el Montgròs (1133 m) també es pot albirar la zona del Bruc.

Figura 16.17 Vista parcial de el Bruc amb Montserrat de rerefons.

Figura 16.18 Vista parcial del Bruc.

Figura 16.19. La A-2 al seu pas pel Bruc. Al costat pot apreciar-se l'antiga N-II.

AVALUACIÓ DEL PAISATGE

-Debilitats:

- Alguns conreus tradicionals es troben en regressió, de manera que es presenten problemes de gestió dels espais agraris.
- La concentració d'infraestructures i polígons industrials condiciona la percepció que es té de la unitat.
- Existència de paisatges periurbans mancats de criteris d'ordenació i d'integració paisatgística on coexisteixen usos industrials, logístics i residencials, on proliferen usos marginals i es desdibuixen els límits entre espai urbà i espai rural, mancats d'una visió de conjunt de la unitat.

-Amenaces:

- Aquesta posició de territori de ròtula també comporta la construcció de noves infraestructures de transport, en especial ferroviàries, que hauran d'adoptar les mesures necessàries per no afectar de forma severa la vertebració territorial interna i la fragmentació del territori.
- L'elevat risc d'incendi, agreujat pel tipus de la coberta forestal i per l'abandonament de les feines del camp.
- Pèrdua de l'harmonia arquitectònica, edificacions descontextualitzades, modificació dels perfils de molts pobles, transformació d'antigues edificacions en habitatges residencials sense cura en la integració amb el paisatge urbà i rural.

-Fortaleses:

- La muntanya de Montserrat com a fons escènic dota la unitat de paisatge d'un referent visual i identitari de primer ordre.
- Abundant presència de singularitats geomorfològiques (Montserrat) que afegeixen un valor afegit a uns entorns paisatgístics de gran rellevància i qualitat.
- Montserrat és cantat per poetes i literats i forma part de l'imaginari col·lectiu, més enllà d'aquesta unitat.
- Gran profunditat de les conques visuals.

- Presència de diverses estructures agrícoles de gran interès pel seu valor productiu.

-Oportunitats:

- La muntanya de Montserrat facilita l'aparició d'iniciatives i actuacions de caràcter paisatgístic.
- L'anomenada de l'oli d'Olesa podria ser aprofitada per recuperar i dignificar el conreu de l'olivera.
- L'amplitud de les conques visuals vora l'autovia A-2 podria servir per realitzar un embelliment del conjunt.
- Montserrat té un pes important en el conjunt de l'imaginari català.

Objectius de qualitat paisatgística i proposta de mesures i accions

Els objectius de qualitat paisatgística (OQP) i la proposta de mesures (criteris) i accions que s'exposen a continuació són específics d'aquesta unitat de paisatge. Igualment, també són d'aplicació els definits per a tot l'àmbit territorial de les Comarques Centrals continguts en els capítols 11 i 12 de la present memòria (volum 1). Els poders públics i privats, així com els agents socials i la societat en general, han de vetllar pel compliment d'aquests objectius de qualitat paisatgística i per l'aplicació de les mesures (criteris) i accions següents:

Objectius de qualitat paisatgística

- 16.1 Un patrimoni històric (ermites, esglésies, castells) valoritzat i vinculat amb el paisatge que l'envolta.
- 16.2 Un fons escènic de la muntanya de Montserrat mantingut com a referent visual i identitari i uns eixos de comunicació, que ofereixen amplies perspectives, ben integrats en el paisatge.
- 16.3 Un paisatge antròpic dominat pels eixos de comunicació, les urbanitzacions, àrees industrials i els camps conreats ben ordenat, tot conformant un mosaic que contrasta especialment amb el massís de Montserrat.
- 16.4 Conservar els espais que són escenari d'un ric patrimoni immaterial associat a fets històrics com la llegenda del timbaler del Bruc i associat també a la tradició i a la seva condició de lloc de pas pels pelegrins i traginers, com els camins.
- 16.5 Uns cultius de cereals de secà, d'oliveres, així com de vinya residual valoritzats i vinculats amb el paisatge on es troben.
- 16.6 Un sistema d'itineraris que emfatitzin les panoràmiques més rellevants i permetin descobrir la diversitat i els matisos dels paisatges del Pla de Montserrat

CRITERIS I ACCIONS

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a la protecció

- 16.1 Protegir la zona de cultius mediterranis com la vinya i l'olivera.
- 16.2 Conservar les ribes de la riera de Dalmases per tal que facin d'amortidor i evitin fenòmens d'erosió especialment lligats a les crescudes estacionals.

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a la gestió

- 16.3 Gestionar la massa forestal, especialment les pinedes, potenciant altres espècies menys piròfiles pròpies de la zona com les alzines.
- 16.4 Promocionar la visita al poble històric del Bruc i la gastronomia local com els vins i olis d'elaboració local.
- 16.5 Gestionar correctament les zones d'urbanització a la zona del Bruc i al voltant de l'autovia A-2.
- 16.6 Impulsar un pla de gestió per als espais agrícoles, en especial els destinats al cultiu d'olivera i vinya, per tal de mantenir-los productius.
- 16.7 Millorar els accessos i la seva senyalització al poble del Bruc i a les masies escampades de la zona.

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a l'ordenació

- 16.8 Regular la gestió del sotabosc de les zones forestals.
- 16.9 Ordenar les urbanitzacions dels municipis del Bruc i Hostalets de Pierola moltes de les quals són ja primeres residències.
- 16.10 Promoure una xarxa d'itineraris paisatgístics i de miradors accessibles a peu o amb vehicle, on la percepció i interacció amb el paisatge és més àmplia i suggeridora. Aquesta xarxa, que comprèn miradors i camins existents i d'altres a consolidar, hauria de rebre, allà on correspongui, les actuacions necessàries de condicionament, senyalització, manteniment i difusió per tal de facilitar la percepció dels valors del paisatge i el coneixement del territori. Es tracta de l'itinerari motoritzat A-2 així com del no motoritzat PR-C-78. Caldria incorporar el conjunt d'itineraris al Pla territorial parcial de les Comarques Centrals, en futures revisions.

Mapa

Mapa

